

معرفی باقر قربانی (سراینده محلی) و تحلیل اشعار وی

مریم جعفرزاده

دانشجوی دوره دکتری زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه کاشان

Jafarzadeh.lit@gmail.com

چکیده

در منظومه‌های عاشقانه مفهوم بسط یافته عشق، در قالب داستانی کمال می‌یابد. این داستان‌ها اغلب در قالب مثنوی است؛ اما گاه در قالب‌های شعری دیگر نمایان می‌گردد. یکی از این قالب‌های شعری دوبیتی است. دوبیتی‌های محلی مکتوب یا شفاهی‌ای که بخشی از ادبیات عامیانه هر قومی است و نشاندهنده باورها، اندیشه‌ها، علائق و مناسبات اجتماعی آن قوم است. این مقاله ضمن معرفی «باقر قربانی»، به تحلیل دوبیتی‌های وی می‌پردازد. دوبیتی‌های مورد بحث به روش میدانی و به شیوه مصاحبه یا گفتگو از روستاهای دهچاه و غوری از توابع شهرستان نیریز در استان فارس گردآوری شده است. سؤال اصلی این تحقیق این است که ویژگی دوبیتی‌های باقر چیست؟ و محتوای دوبیتی‌های مورد بحث چیست؟ نتایج حاصل از پژوهش نشان از وجود مضامینی چون دعا و نفرین، گله و شکایت، غم، سربازی و ... دارد. از آنجاکه بخش بزرگی از اشعار محلی در قسمت‌های مختلف ایران هنوز شفاهی است، ضرورت حفظ آن در قالب چنین پژوهش‌هایی لازم می‌نماید.

کلیدواژه: ادب عامه، دوبیتی‌های محلی، باقر قربانی.

۱. مقدمه

یکی از انواع ادبی، شعر غنایی است که آینه عواطف و احساسات و آلام یا لذات شاعر است. از شایعترین گونه‌های شعر غنایی، داستان‌های عاشقانه است که بقیه موضوعات و محتویات شعر غنایی را در خود جای داده است. (ذوالفقاری، ۱۳۹۲: ۱۹) ذوالفقاری منظومه‌های عاشقانه را بسط‌یافته شعر غنایی می‌داند و استدلال می‌کند که در غزل، مفهوم عشق به اشارتی بیان می‌شود؛ اما در منظومه عاشقانه همان مضمون باز و گسترده شده، در قالب داستانی کمال می‌یابد. (همانجا) داستان‌های عاشقانه، ساختار کلی تقریباً یکسانی دارند که عبارت است از: «عاشق شدن دو یا چند نفر بر یکدیگر و تلاش خستگی‌ناپذیر برای دست یافتن به وصال و استقبال از خطرات و پشت سر گذاشتن مسائل و موانع مختلف و سرانجام، رسیدن یا نرسیدن به هدف» (بابا صفری، ۱۳۹۲: مقدمه ۱۱) این داستان‌های عاشقانه اغلب در قالب مثنوی است (رک: ذوالفقاری، ۱۳۹۲: ۴۷-۳۷) اما گاه نیز در قالب‌های شعری دیگر نمایان می‌گردد. یکی از این قالب‌های شعری دوبیتی است که «نیمی از ادبیات توده و فرهنگ عوام ما در این قالب است». (شفیعی ۱۳۹۱: ۲۱۷) این قالب خصوصاً در بین روستاییان و شاعران محلی قالب برگزیده‌ای است.

این مقاله ضمن معرفی شاعری محلی، به تحلیل اشعار وی می‌پردازد. قابل ذکر است که اشعار وی که تاکنون چاپ نشده، شامل پنجاه و پنج تا شصت دوبیتی است که به روش میدانی و به شیوه مصاحبه و گفتگو در روستاهای دهچاه و غوری از توابع شهرستان نیریز استان فارس گردآوری شده است.

سؤال اصلی این تحقیق این است که ویژگی دوبیتی‌های مورد بحث چیست؟ و محتوای دوبیتی‌های مورد بحث

کدام است؟

۱-۱ ضرورت و اهمیت پژوهش

اشعار باقر قربانی تاکنون چاپ نشده و این پژوهش از آن جهت که به گردآوری اشعار شاعری محلی توجه داشته،

تازگی دارد. نکته دیگر اینکه تحلیل اشعار چنین شاعرانی باب پژوهش را در ارتباط با تطابق درونمایه‌های اشعار شفاهی محلی و آثار مکتوب می‌گشاید.

۱-۲ پیشینه پژوهش

تاکنون تحقیقاتی در زمینه اشعار محلی در استان فارس صورت گرفته که به اختصار به برخی اشاره می‌گردد: از حجیم‌ترین گردآوری‌ها درباره انواع ترانه‌های فارسی و برخی ترانه‌های ترکی و لری رایج در استان فارس «ترانه‌های محلی فارس» است که به کوشش صادق همایونی (۱۳۷۹) تدوین گشته است.

«سیری در ترانه‌های محلی: با تکیه به گوشه‌هایی از ترانه‌های محلی فارس» عنوان تحقیقی است که ابوالقاسم فقیری (۱۳۸۵) در آن ترانه‌ها را از دیدگاه محتوا به دسته‌هایی چون شیراز، زن، شکار، گل، مادر و پیری تقسیم کرده است.

«بررسی درونمایه دوبیتی‌های شهرستان فسا» عنوان مقاله‌ای است که جبار ناصر و شادمانی (۱۳۹۸: ص ۲۹-۵۲) ضمن ثبت دوبیتی‌ها و آیین چهل‌بیتی‌گویی، درونمایه‌های این اشعار را تحلیل می‌کنند.

۲. بحث

۲-۱ معرفی شاعر: باقر قربانی

باقر قربانی متولد ۱۳۰۰ در روستای غوری، از توابع شهرستان نیریز در جنوب شرق استان فارس است. وی تحصیلات نداشت. شغل او دامداری بود. او در جوانی چوپانی گوسفندان خان روستای غوری، حاج محمد خان، را به عهده داشت و همین امر زمینه دلدادگی او را به گلی، دختر خان، فراهم کرد. باقر که با عشق به گلی، چوپانی می‌کرد امید به وصال گلی دارد تا اینکه سربازی او فرا می‌رسد و مانعی برای وصال فراهم می‌آید. او پس از بازگشت از سربازی از ازدواج گلی مطلع می‌شود. گلی که با پسر عموی خویش ازدواج کرده، در اولین بارداری‌اش در وضع حمل از دنیا می‌رود.

باقر پس از اینکه به وصال نرسید با دختری از روستای دهچاه ازدواج کرده، صاحب شش فرزند می‌شود. اشعار او در روستای دهچاه قبول خاطر اذهان است. باقر قربانی، در روستای دهچاه به باقر عاشق و باقر شاعر معروف است. وی در سال ۱۳۹۰ درگذشت و در سنگ قبر او این اشعار حک شده:

الا باقر چقد خواری کشیدی که امروز قامت پیری رسیدی
کلید باغ گل دادند به دست پشیمون گشتی و گل را نچیدی

۲-۲ ویژگی اشعار

۲-۲-۱ دوبیتی، قالب اشعار قربانی

دوبیتی یکی از قالبهای شعری است با چهار مصراع، که تفاوت اصلی آن با رباعی در وزن عروضی و موضوع آن است. چنانکه دوبیتی بر وزن «مفاعیلن مفاعیلن فعولن» و رباعی بر وزن «مفعول مفاعیلن مفاعیلن فع/فاع» است. «دوبیتی را ترانه نیز گویند و آن کامل شده اشعار دوازده هجایی روزگار ساسانیان است که بعد از اسلام آنها را فلهویات نامیده‌اند. فلهویات یا دوبیتی‌های فلهوی، از قدیم در زبان خنیاگران محلی، آفریننده شور و هیجان و رقص و طرب بوده است.» (رزمجو، ۱۳۷۰: ۴۱)

دوبیتی‌های عامیانه، چندان ارزش ادبی ندارند و از نظر لفظ و معنا بسیار ساده و قابل فهم اند. این نوع از دوبیتی‌ها «از تشبیهات نادر، کنایه، ایهام، جناس و سایر صنایع لفظی و تکلفات معنوی و ترکیب‌هایی مأخوذ از زبان عربی به دور است.» (بهار، ۱۳۷۱: ۱۳۱) اما همین سادگی لفظ و معنا و بی‌پیرایگی زبان که ناشی از زندگی بی‌پیرایه و ساده و صمیمی روستایی است، لذت اشعار را دوچندان کرده است. اشعار باقر ساده، صمیمی و دلنشین است. شاعر به دنبال آراستن اشعار نبوده؛ بلکه آنچه بیشتر دغدغه اوست بیان احساس درونی خویش است. از این روی او شرح

حال خود را به نظم می آورد؛ اما این نظم آن چنان با احساس گره خورده که نمی توان شاعرانگی او را نادیده گرفت. ناصح در این باره می گوید: «شعر عامه و از جمله دوبیتی ها، در حقیقت تاریخ و فرهنگ زنده و گویای مردمی است که احساس و عاطفه را به صورتی کاملاً بدیهی و دست نخورده ای مطرح می کنند. وضع بیان و اسلوب ابلاغ و معانی از جهت القاء به دیگران، آنقدر ساده و طبیعی است که هر خواننده ای می تواند حالات عاطفی و اشارات درونی گوینده این متن را به درستی دریابد.» (ناصر، ۱۳۷۳: مقدمه «ص»، «ک»)

دوبیتی های باقر از نظر ساختار، تفاوتی با دوبیتی های فارسی ندارد و همانند دوبیتی های رسمی از چهار مصراع تشکیل شده است. وزن عروضی آنها با دوبیتی های فارسی یکسان است؛ یعنی در همان وزن «مفاعیلن مفاعیلن فاعولن» قرار می گیرند. البته قابل ذکر است که معیار وزن همان تلفظ و خوانش روستایی و محلی است که ممکن است برخی کلمات را شکسته و گاه ناتمام بخوانند.

اساس قافیه در دوبیتی های عامیانه چنانکه کمربستی می گوید: «نزدیکی تلفظ حروف است نه بر یکسان بودن حرف روی که در شعر کلاسیک فارسی و عربی اصل است» (کمربستی، ۱۳۹۰: ۴۷۷-۴۸۵)؛ در شعر باقر، گاه دیده می شود که «ل» با «ر» حرف روی در قافیه قرار می گیرد:

به غوری او دم بیئم جمالت
زیارت او دم دیدم مزارت

گاه «س» و «ش» حرف روی قرار می گیرد:

دم عیشوم که خوابیده گله میش
می گن باقر برو شرم و حیا کن
میان عاشقی شرم و حیا نیس
که باقر دست سوگل را کشید پیش

گاه «ه» با «ی» حرف روی قرار می گیرد:

ز دهچا تا به غوری خیلی راهه
سلام من به مامد (محمد) می رسونی
صدای چه چه باقر می آیه
که باقر عاشقه شرمش کجابه

قافیه دوبیتی های باقر چندگونه است:

۱. همانند قافیه در دوبیتی های شعر رسمی فارسی:

شدم عاشق به این چشمان مست
بشم همچون غلامی پیش دست

سر آب می روی کتری به دست
اگر دونم که تو نامزاد مایی

۲. به شکل قالب مثنوی:

گلستانم نکن تو گریه زاری
بره خدمت کنه باقر دو ساله

من که می برن چاره نداری
به امید خدا می آد دوباره

۳. وجود قافیه در هر چهار مصراع:

دم تنگ کوار گرد و غباره
خدا یا تو بدم عمر دوباره

به دنبال سرم پونصد سواره
گلستان با وفا چشم انتظاره

۲-۲-۲-۲ براعت استهلال

یکی از نکات ظریفی که در دوبیتی های باقر دیده می شود شروع زیبا و مقدمه گون آن هاست. در حقیقت می توان گفت به گونه ای براعت استهلال است. باقر در ابتدای اشعار به مضمون عاشقانه اشعار و عشق فراقی اشاره می کند:

الا باقر چقد خواری کشیدی
کلید باغ گل دادن به دست

که امروز قامت پیری رسیدی
پشیمون گشتی و گل را نچیدی

۲-۲-۳-۲ گفت و گو

گاه سؤال و جواب بین عاشق و دیگران رخ می دهد:

سؤال کرد تو پسر اهل کجایی؟
جناب تیمسار ندارم من گناهی

بگو بینم چرا گشتی فراری؟
شدم دیوانه و گشتم فراری

گاه گفتگو بین عاشق و معشوق صورت می‌گیرد؛ هرچند ممکن است این گفتگو خیالی باشد:

گلی با باقرو هر دو شدن جفت
گلی راز دلش با باقرو گفت
همه می‌گن برو شرم از خدا کن
گلی میگه برو روشِ سیا کن

گاه گفتگو به شیوه تک‌گویی انجام می‌شود. تک‌گویی یعنی اینکه فرد با خود سخن می‌گوید. «این نوع گفتار، معمولاً سیر اندیشه‌ها و افکار درونی فرد را بیان می‌کند. در ادبیات از آن به حدیث نفس تعبیر می‌شود». (داد، ۱۳۸۷: ۱۹۴)

گلستونو چرا تو گله داری؟
اگر بیوه شدی من شوهرت شم
یقین بیوه شدی شوهر نداری
به قربون لبای پر گوهرت شم

تک‌گویی به سبب اغراض گوناگون انجام می‌شود. رسیدن به معشوق و طلب بوسه یکی از اغراض تک‌گویی‌های عاشق است:

گلستون آی گلستون آی گلستون
طلاقت را بگیر تا شوهرت شم
طلاقت را بگیر تا من بگیرم
به زیر چتر چوگان عزیزت
طلاقت را برو تو زودی بستون
به قربون لبای پر گوهرت شم
به زیر چتر چوگونات بمیرم
اجازه ده دو تا بوسه بگیرم

طلب بوسه باری دیگر هم دیده می‌شود:

گلستونو گلاب پاشت کنم من
گلستونو گل نصرانی من
گلستونو دلم از غصه او شد
نشونی که برات دادم دادی پس
نشد خلوت دو تا ماچت کنم من
بهار معدنی مرواری من
نشونه ی که برات دادم چیطو شد
یقین دانم زن بابات شده مس

۴-۲-۲-۴ نامه

نامه یکی از شیوه‌هایی است که برای بیان مقصود، انتخاب می‌شود. به هنگ نه، نه ماه توپ‌خونه نوشتم نامه ای باباش بخونه گاه نامه مانند گفتگوی خیالی تنها برای آرامش بخشی عاشق عنوان می‌شد و حقیقت آن است که به دست معشوق نمی‌رسید:

که باقر توی قلعه چش به راهه
بگو ملا بیار کاغذ قلمدون
بگو ملا (از) فتاباد^۱ بیایه
نویسم نامه‌ای بهر گلی جون

۵-۲-۲-۵ محتوا

در روایات عاشقانه، بیان تجربیات عاطفی و روابط احساسی عاشق و معشوق بسیار پررنگ‌تر از سایر لحظات زندگی آنها جلوه داده می‌شود. از این رو شادی‌ها، غم‌ها، زیبایی‌ها، تنهایی‌ها، دوری‌ها، نایش‌ها، گریه‌ها، گلایه‌ها و سایر عواطف آنها همواره در صحنه‌های مختلف، وصف می‌شود». (ذاکری‌کیش، ۱۳۹۷: ۲۵۰)

اشعار باقر به عنوان اشعاری که می‌توان آن را در ردیف روایات عاشقانه قرار داد از نظر بن‌مایه‌های عاشقانه نیز قابل بحث است. در زیر به محتوای برخی دوبیتی‌های شاعر پرداخته می‌شود.

۶-۲-۲-۶ توصیف عشق و عاشقی

باقر عشق را همچون درد بی دوا دانسته:

^۱ فتح آباد نام قلعه ای در روستای دهچاه است.

بکن زلفای باقر دونه دونه
هر آنکس عاشقه این رو بدونه
مبالغه در عشق از جمله توصیفات عشق است:
گل نو آی گل نو آی گل نو
سرم از روی سینت بر ندارم
وصف معشوق در کنار توصیف سایر اجزا در ابیات زیر دیده می‌شود:
گله (ی) باقر به این گود و گون
اگر باقر خبر نیستی، خبر شو
بکن آرزو با دل باقر نمونه
هر او که عاشقه دردش گرونه
بکن تکلیف زلفت از سر نو
اگر کشته شوم خونم کنه رو
گله (ی) باقر به این گود و گون
اگر باقر خبر نیستی، خبر شو
بکن آرزو با دل باقر نمونه
هر او که عاشقه دردش گرونه
بکن تکلیف زلفت از سر نو
اگر کشته شوم خونم کنه رو

دم عیشوم که خوابیده گله (ی) میش
می گن باقر برو شرم و حیا کن
میان عاشقی شرم و حیا نیس
پسینی که عیشوم اومد تنگه ریزو
هر آنکس که گلستون رو ندیده
که باقر دست سوگل را کشید پیش
میان عاشقی شرم و حیا نیس

به پهلوی گلستون میکنم خو
گلستون سبزه بود باقر سیه تو
پسینی که عیشوم اومد تنگه ریزو
هر آنکس که گلستون رو ندیده

۷-۲-۲ دعا و نفرین

دعا و در مقابل آن نفرین محتوای برخی از اشعار باقر را شکل داده، دعا عموماً در حق معشوق و نفرین‌ها در حق پدر گلی و زبان بد گذار است:
دعا:

بیا پهلوم بشین دوکت بز ن بال (ر)
الهی مادرت داغت نبینه
سر ایوان تو رای زنی جار؟
بشی آخر نصیب و قسمت یار

گلی بالا بلند رو با خدا کن
شدم مایل که می نالم شب و روز
شدم مایل به تو رحمی به ما کن
امامزاده علی^۱ ما را دعا کن

www.anjomunfarsi.ir

دم تنگ کوار گرد و غبازه
خدایا تو بدم عمر دوباره
به دنبال سرم پونصد سواره
گلستون با وفا چشم انتظاره

نفرین:

بیا باقر بکن شکر خدا رو
هر آنکس که زیون بد گذاره
نخون شعروی گلستون بی وفا رو
بشه کور و به دست گیره عصا رو
رعایت عهد و پیمان در هر آیینی لازم است؛ وقتی باقر از عهدشکنی پدرگلی درباره ازدواج گلی با باقر آگاه می‌شود، بر عهد و پیمان او لعنت می‌گوید:

گلستونو به جون بی (یک) برارت
سلام من به بابات می رسونی
سر باقر بذار توی کنارت
بگو لنت (لعنت) بر این قول و قرارت

۸-۲-۲ گله و شکایت

«در وجه شکوائیه گوینده ذهنیت غنایی خود را در برابر یک مخاطب بیان می‌دارد که تصور می‌کند تمام ناکامی هایش از او ناشی می‌شود و یا او در پاسخ خوبی‌های وی، به او بدی کرده است. (ذاکری کیش، ۱۳۹۷: ۲۶۵).
گاه اعتراض با پرسش مطرح می‌شود؛ چنانکه شکایت باقر از پدر گلی در قالب پرسش بیان می‌شود:

۱. امامزاده علی واقع در غوری است.

به مش مامد بگو تو کد خدایی
 صدوپنجا تو من دادم برایت
 گاه شکایت با تهدید آمیخته می‌گردد:
 به مش مامد بگو اقبال ازت خو
 اگه دونم گلی نامزد من نیس
 و گاه شکایت با طعن همراه می‌گردد:
 به مش مامد بگو خاک بر سرت کن
 کلاه کدخدای بگذار به گوشه ی

نکرد باقر در خونت گدایی
 هنوزم بی مروت نارضایی
 اگه یاغی شدم می یام با برنو
 که روز روشنت را می کنم شو
 نگاه با باقر و با دخترت کن
 برو لچک زنا را بر سرت کن

۲-۲-۹ مرثیه

«موضوع مرثیه، تأثر گوینده در مرگ کسی است. بنابراین، انگیزه عاطفی به وجود آمدن آن، احساس غم گوینده است. وجه مرثیه‌ای به دو صورت در داستان‌های عاشقانه به کار رفته‌است: یکی وصف فردی که فوت کرده و دیگری وصف کسی که در سوگ او نشسته است.» (ذاکری کیش، ۱۳۹۷: ۲۶۷) تأثر باقر در نبود گلی در این وجه شعری قرار می‌گیرد:

نشینم با دم دمگانه امروز
 نشینم با دل تنگانه امروز
 باقر به قصد دیدن یار به غوری می‌رود ولی با قبر گلی مواجه می‌شود:

به غوری او مدم بینم جمالت
 تو که رفتی من همراست نبردی
 زیارت او مدم دیدم مزارت
 الهی نور بباره بر مزارت

۲-۲-۱۰ سربازی

برای جوانی که دل در گرو دختر روستایی بسته، رفتن به سربازی همراه با هراس و دلهره است. نگرانی از اینکه تا دوره خدمت تمام شود معشوقه‌اش ازدواج کرده باشد؛ چراکه دختران در روستا زود ازدواج می‌کنند و کمتر خود در تصمیم‌گیری نقش دارند. بن‌مایه سربازی در برخی از ترانه‌های محلی دیده شد:

به شیراز او مدم من روز اول
 که دکتر آمد و مایینه می‌کرد
 منو بردن به بهداری لشکر
 نگاه اول به تخت سینه می‌کرد

توصیفات زنده و پویای شاعر در بسیاری از ابیات دیده می‌شود، برای نمونه تصویر سوارگانی که به دنبال باقر آمده تا او را به اجبار به سربازی برند، حتی گفتگوی آنان نیز به تصویر کشیده شده‌است:

چپ و چار گله (ی) باقر، سواره
 یکی میگه بزن دستبند به دستش
 گرفتن باقر رو بردن اداره
 یکی میگه نزن تقصیر نداره

۲-۲-۱۱ غم

«دوبیتی‌ها روایتگر غم غربت و فراق هستند. غم غربت در دوبیتی‌ها بیانگر نوعی حسرت و یادکرد از دوران گذشته است. این مضمون یکی از کهنترین درونمایه‌های دوبیتی‌های نواحی مختلف ایران است که نوعی نوستالژی فردی و شخصی به‌شمار می‌آید.» (محسنی، ۱۳۹۴: ۱۵۱)

الا باقر چقد خواری کشیدی
 کلید باغ گل دادن به دستت
 که امروز قامت پیری رسیدی
 پشیمون گشتی و گل را نچیدی

شب اول به نی ریز، دل کبابم
 شب سوم من بردن به شیراز
 شب دوم به زندان در فسامم
 دلی که غصه داره کی شود باز

بذار باقر بمیره و نباشه
میون من و تو از هم جدا شه
هر آنکس که گلستون را بگیری
به امید خدا می دم سزاشه

۳. نتیجه گیری

در منظومه‌های عاشقانه مفهوم بسط‌یافته عشق، در قالب داستان‌های کمال می‌یابد. این داستان‌ها اغلب در قالب مثنوی است؛ اما گاه در قالب‌های شعری دیگر نمایان می‌گردد. یکی از این قالب‌های شعری دوبیتی است. دوبیتی‌های محلی مکتوب یا شفاهی‌ای که بخشی از ادبیات عامیانه هر قومی است و نشان‌دهنده باورها، اندیشه‌ها، علائق و مناسبات اجتماعی آن قوم است. این قالب خصوصاً در بین روستاییان و شاعران محلی قالب برگزیده‌ای است. «باقر قربانی» یکی از شاعران محلی است که تاکنون اشعارش چاپ نشده، اما ورد زبان مردم روستای دهچاه است. این اشعار به روش میدانی و به شیوه مصاحبه و گفتگو از روستاهای دهچاه و غوری از توابع شهرستان نیریز در استان فارس گردآوری شده است. در این مصاحبه‌ها حدود ۵۵-۶۰ دوبیتی جمع و سپس به تحلیل آن‌ها پرداخته شد. نتایج حاصل از پژوهش نشان از محتواهایی چون عشق، گله و شکایت، دعا و نفرین و ... دارد.

منابع

الف) منابع کتبی

- باباصفیری، علی اصغر (۱۳۹۲) *فرهنگ داستان‌های عاشقانه در ادب فارسی*. تهران: پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
- بهار، محمدتقی (۱۳۷۱) *بهار و ادب فارسی*، به کوشش محمد گلبن. چ سوم. تهران: نشر جیبی.
- جباره ناصرو عظیم و ندا شادمانی (۱۳۹۸) «بررسی درونمایه دوبیتی‌های شهرستان فسا» *فصلنامه ادبیات و زبانهای محلی ایران زمین* ۵ (۲۳): ۲۹-۵۲.
- داد، سیمما (۱۳۸۷) *فرهنگ اصطلاحات ادبی*. چاپ چهارم. تهران: مروارید.
- ذاکری کیش، امید (۱۳۹۷) «تحلیل وجه‌های غنایی در داستان‌های عاشقانه (با تکیه بر خسرو و شیرین و لیلی و مجنون نظامی)»، *متن پژوهی ادبی*، اصفهان: دانشگاه اصفهان. ۲۲ (۷۸)، ۲۷۱-۲۴۷.
- ذوالفقاری، حسن (۱۳۹۲) *یکصد منظومه عاشقانه فارسی*، تهران: نشر چرخ.
- رزمجو، حسین (۱۳۷۰) *انواع ادبی و آثار آن در زبان فارسی*، مشهد: آستان قدس رضوی
- شفیعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۹۱) *موسیقی شعر*، تهران: آگه.
- فقیری، ابوالقاسم (۱۳۸۵) *سیری در ترانه‌های محلی: با تکیه به گوشه‌هایی از ترانه‌های محلی فارس*، شیراز: نوید.
- کمرپشتی عارف (۱۳۹۰). «وزن و قافیه در دوبیتی‌های مازندرانی» *مجموعه مقالات همایش ملی ادب محلی و محلی سرایان ایران زمین*. یاسوج: دانشگاه آزاد اسلامی. ۴۷۷-۴۸۵.
- محسنی، مرتضی و دیگران (۱۳۹۴). *تحلیل محتوایی دوبیتی‌های عامیانه شهرستان سوادکوه، دوفصلنامه فرهنگ و ادبیات عامه*، ۳ (۵) تهران: دانشگاه تربیت مدرس. صص ۱۶۰-۱۳۳.
- ناصر، محمدمهدی (۱۳۷۳). *شعر دلبر، دوبیتی‌های عامیانه بیرجندی*. ج ۱. مشهد: محقق.
- همایونی، صادق (۱۳۷۹) *ترانه‌های محلی فارس*، شیراز: بنیاد فارس شناسی.

ب) منابع شفاهی

حاج امیر مسعودی، حسن هاشمی‌زاده، قاسم قربانی، زینت قربانی، حاجی مراد قربانی، سمیه (انیسه) هاشمی‌زاده.